Opetus- ja kulttuuriministeriö

27.8.2024

VN/xx/xx/2024

Eduskunta

Sivistysvaliokunta 4.9.2024 klo 11.30

Asia: Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi harjoittelijoiden työehtojen parantamisesta ja täytäntöönpanemisesta sekä harjoitteluksi naamioitujen varsinaisten työsuhteiden torjumisesta (harjoitteludirektiivi) sekä Valtioneuvoston selvitys: neuvoston suositus harjoittelun vahvistetuista laatupuitteista

Huomioitavaa

Valtioneuvoston kirjelmä koskee komission antamaa, 20.3.2024 päivättyä ensimmäistä ehdotusta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi harjoittelijoiden työehtojen parantamisesta ja täytäntöönpanemisesta sekä harjoitteluksi naamioitujen varsinaisten työsuhteiden torjumisesta (COM(2024) 132 final). Komissio on kuitenkin jäsenmailta saatujen kommenttien ja kritiikin jälkeen antanut oman uuden ehdotuksensa direktiiviksi ja suositukseksi heinäkuussa 2024. Uuteenkin ehdotukseen ovat jäsenmaista olleet tyytyväisiä vain Espanja ja Portugali, joten ehdotus tulee todennäköisesti vielä muuttumaan syksyllä 2024.

Ammatillisen koulutuksen työpaikalla järjestettävä koulutus

Laissa ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) säädetään kahdesta eri tavasta toteuttaa työpaikalla järjestettävää, tavoitteellista ja ohjattua koulutusta: oppisopimuskoulutuksesta ja koulutussopimukseen perustuvasta koulutuksesta.

Oppisopimuskoulutuksessa pääosa osaamisesta hankitaan käytännön työtehtäviä tehden työpaikalla. Tarvittaessa osaamista voidaan täydentää muissa oppimisympäristöissä (esim. oppilaitoksessa, verkko-opintoina). Oppisopimuskoulutus perustuu työnantajan ja opiskelijan väliseen määräaikaiseen työ- tai virkasuhteeseen. Oppisopimukseen sovelletaan työ- tai virkasuhteessa sovellettavaa lainsäädäntöä. Oppisopimus voidaan tehdä yhdellä sopimuksella koko tutkinnon suorittamisen ajalle tai tutkinnon osaan/osiin tai sitä pienempiin osaamistarpeisiin.

Koulutussopimukseen perustuvassa koulutuksessa opiskelija hankkii osaamista työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä. Koulutussopimukseen perustuvassa koulutuksessa opiskelija ei ole työsuhteessa. Koulutussopimukseen perustuvassa koulutuksessa sovelletaan yhdenvertaisuuslakia (1325/2014) sekä nuorista työntekijöistä annetun lain (998/1993) säännöksiä työajasta ja työn turvallisuudesta ja terveellisyydestä. Opiskelijan työaika saa olla enintään kyseisellä työpaikalla noudatettava säännöllinen työaika. Lisäksi opiskelijan työssä sovelletaan työaikalain (872/2019) säännöksiä päivittäisistä tauoista, vuorokausilevosta, viikkolevosta sekä työvuoroluettelosta. Koulutuksen järjestäjä sopii kirjallisesti koulutussopimustyöpaikan edustajan kanssa opiskelijan osaamisen hankkimisesta työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä (koulutussopimus). Opiskelija ei ole koulutussopimuksen sopijaosapuoli, mutta koulutussopimus tulee antaa tiedoksi opiskelijalle. Koulutussopimus sovitaan tutkinnon osittain, eikä sopimusta voi tehdä kerralla koko tutkintoon.

Sekä oppisopimukseen että koulutussopimukseen tulee liittää opiskelijan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma siltä osin kuin se koskee oppi- tai koulutussopimusta. Henkilökohtaisesta osaamisen kehittämissuunnitelmasta tulee ilmetä ne käytännön työtehtävät, joita tekemällä opiskelija voi saavuttaa tutkinnon perusteiden mukaisen, opiskelijan tavoitteeksi asetetun osaamisen.

Taulukko 1: Opiskelijat oppisopimuskoulutuksessa ja koulutussopimukseen perustuvassa koulutuksessa iän mukaan 2018-2024 (Lähde: Vipunen, netto-opiskelijamäärä 20.8.2024)

Ammatillisen koulutuksen oppisopimuksen opiskelijat							
Vuosi	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024 (tammi-kesäkuu)**
alle 20-vuotiaat	1 419	2 265	2 373	3 135	4 176	4 428	3 873
yli 20-vuotiaat	27 516	30 141	30 990	34 149	37 530	41 229	41 364
Ammatillisen koulutuksen koulutussopimukseen perustuvan koulutuksen opiskelijat							
Vuosi	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024 (tammi-kesäkuu)**
alle 20-vuotiaat	6 711	9 030	9 288	10 263	10 137	10 296	10 092
yli 20-vuotiaat	9 288	13 305	13 155	15 252	13 716	12 870	13 542

Harjoittelu korkeakoulutuksessa

Harjoittelu on ammattikorkeakoululain (932/2014) mukaan pakollinen osana kaikkia ammattikorkeakoulututkintoja. Harjoittelun laajuus kuitenkin vaihtelee noin 30 opintopisteestä vähintään 90 opintopisteen laajuiseen harjoitteluun. Lisäksi eräissä sosiaali- ja terveysalan yliopistotutkinnoissa harjoittelu on yliopistolain (558/2009) nojalla pakollinen osa tutkintoa. Kaikki nämä tutkinnot ovat sote-alalta ja johtavat säänneltyyn ammattiin. Lääketieteen, hammaslääketieteen ja eläinlääketieteen lisensiaatin tutkinnoissa, yhteiskuntatieteellisen alan tutkintoon kuuluvassa sosiaalityön koulutuksessa, proviisorin tutkinnossa sekä psykologian maisterin tutkinnossa opintoihin kuuluu pakollinen harjoittelu. Yliopistot edellyttävät usein omilla päätöksillään harjoittelua osana muitakin korkeakoulututkintoja. Harjoittelujen määristä ei ole tilastoa, mutta yleisesti voi todeta, että suurin osa kaikista korkeakouluopiskelijoista suorittaa jossain vaiheessa opintojaan harjoittelun.

Korkeakouluharjoittelu voi toteutua useilla eri tavoilla. Harjoittelu voi toteutua työ- tai virkasuhteessa, josta maksetaan palkkaa. Opiskelija vastaa viime kädessä harjoittelupaikan löytämisestä ja työsopimuksen tekemisestä työnantajan kanssa. Työnantaja maksaa palkan. Korkeakouluilla on opiskelijoille myönnettäviä harjoittelutukia, jotka on tarkoitettu korvaamaan osaltaan harjoittelun palkkakustannuksia. Eri hallinnonalojen tavat tukea harjoittelua vaihtelevat, mutta ne kohdistuvat yleensä joko harjoittelun ohjaamisesta syntyvien kulujen tai palkkakustannusten korvaamiseen kokonaan tai osittain. Harjoittelu on osa opintoja, joten siltä ajalta saa opintotukea samoin ehdoin kuin muustakin koulutuksesta. Harjoittelu voi olla myös palkatonta.

Huomiota vaativat kohdat koulutusjärjestelmään sisältyvissä harjoitteluissa suhteessa direktiiviin ja suositukseen

Heinäkuun 2024 versiossa direktiiviehdotuksesta esitetään, että direktiivin soveltamisalaan ei kuuluisi harjoittelu, joka ei ole osa muodollista koulutusta tai ammatillista koulutusta. Toisaalta esitetään, että työsuhteinen harjoittelija tarkoittaisi kaikkia työsuhteessa harjoitteluaan tekeviä. Direktiivin toisen artiklan määritelmä on ristiriidassa voimassa olevan ammatillisen koulutuksen oppisopimuskoulutusta koskevan lainsäädännön kanssa, koska Suomessa oppisopimuskoulutus perustuu opiskelijan ja työnantajan väliseen

määräaikaiseen työ- tai virkasuhteeseen ja oppisopimuskoulutus on osa ammatillista koulutusta. Myös korkeakouluharjoittelu voidaan tehdä työ- tai virkasuhteessa palkallisena, jolloin näidenkin osalta direktiiviehdotus on haastava.

Kannatettavat kohdat suhteessa direktiiviin

5 artiklassa ehdotettu työsuhteisten harjoitteluiden arviointia viranomaisten ja työmarkkinaosapuolten taholta on tarkoituksenmukaista huomioiden viranomaisten käytettävissä olevat resurssit ja harjoittelussa tai työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa vuosittain olevien opiskelijoiden määrä. Ammatillisessa koulutuksessa sekä oppisopimuskoulutuksesta että koulutussopimukseen perustuvasta koulutuksesta tehdään aina sopimus, joten lukumäärätietojen toimittaminen ei edellytä erillistä hallinnollista työtä työnantajalta tai harjoittelijoita vastaanottavilta tahoilta. Vastaavasti korkeakouluharjoittelussa opiskelija voi olla virka- tai työsuhteessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ehdotukset

DIREKTIIVI:

- Muut pohjoismaat esittävät, että koulutusjärjestelmän mukainen harjoittelu jätettäisiin direktiivin ulkopuolelle. OKM:n puolesta voidaan mennä mukaan yhteispohjoismaiseen rintamaan
- Direktiiviehdotuksen käsittelyssä pyritään selkeyttämään harjoittelun ja harjoittelijan määritelmiä, jotta direktiivin soveltamisala olisi selkeämpi. Direktiivillä voi olla merkitystä myös kansalliselle koulutusjärjestelmälle, koska osana muodollista koulutusta voidaan harjoittelua tehdä myös työsuhteessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että tulisi varmistaa, ettei direktiivillä puututa kansalliseen koulutusjärjestelmään.

SUOSITUS:

- Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että tulisi varmistaa, ettei suosituksella puututa kansalliseen koulutusjärjestelmään. Neuvottelujen lähtökohdaksi OKM ehdottaa tiettyjä rajoituksia avoimen kannan sijaan:
    - Ammatillisen (oppisopimus, koulutussopimus) ja korkeakoulupuolen harjoitteluiden, eikä perusopetuksen TET-jaksojen tulisi kuulua suosituksen piiriin
- Neuvottelujen tuloksena voi olla, että päädytään kompromissiratkaisuun, jossa Suomi voisi olla avoin suositusten kohderyhmän suhteen
- OKM pitää tärkeänä, että harjoittelun palkallisuuteen tulisi suositustekstissä jättää kansallista joustovaraa.
- Monet kirjaukset eivät sellaisenaan ole sovellettavissa muodolliseen koulutukseen. Määrittelyjen ja soveltamisalan kirjauksien selkeyteen tulisi neuvotteluissa kiinnittää huomiota. OKM pitää tärkeänä, että suositus olisi tavoitteiltaan yleistasoinen ja välttäisi tarpeetonta yksityiskohtaisuutta.

Erno Hyvönen, erityisasiantuntija, opetus- ja kulttuuriministeriö
Mari Pastila-Eklund, opetusneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö

Jakelu Eduskunnan sivistysvaliokunta
Tiedoksi OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Anita Lehikoinen
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Anita Westerholm
OKM LAMOS Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osasto, Petri Lempinen